

Tomasz JAŁOWIEC*

ZASPOKAJANIE POTRZEB SIŁ ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ Z POTENCJAŁU GOSPODARKI NARODOWEJ

Stopień realizacji zadań stojących przed Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej uzależniony jest w głównej mierze od ich uzbrojenia, wyposażenia oraz pokrycia potrzeb logistycznych. Rachunek ekonomiczny funkcjonowania armii skutkuje poszukiwaniem nowych sposobów zaopatrywania, gwarantujących dostawy niezbędnego, nowoczesnego wyposażenia i środków materiałowych, niezbędnych do realizacji zadań bojowych. Podstawowym źródłem dostarczającym siłom zbrojnym koniecznego uzbrojenia i sprzętu wojskowego (UiSW) oraz pokrywającym ich potrzeby logistyczne są podmioty gospodarki narodowej.

W artykule scharakteryzowany został zarys zaspokajania potrzeb SZ RP z potencjału gospodarki narodowej w warunkach gospodarki wolnorynkowej.

Słowa kluczowe: Siły Zbrojne Polski, gospodarka narodowa, potencjał obronny państwa, zabezpieczenie logistyczne, handel bronią, budżet wojenny i wojskowy Polski

WSTĘP

W gospodarce rynkowej zaopatrzenie wojska podporządkowane jest regułom i prawom rynkowym. Siły zbrojne, będąc jednym ze stabilnych i znaczących klientów, posiadają dobrą pozycję na rynku, wpływając na popyt, zwłaszcza na wyroby i usługi świadczone przez przemysł zbrojeniowy. Należy jednak zaznaczyć, że armia jest tylko jednym z wielu uczestników na rynku towarowym i jej zachowanie musi uwzględniać warunki wynikające z działania konkurencji, prawa do wyboru, ryzyka decyzji gospodarczych w sprawach zakupu wyrobów i usług, konsekwencji ekonomicznych oraz innych (technicznych, jakościowych, gwarancyjnych itp.), wynikających z podjętej decyzji¹.

* ppłk dr inż. Tomasz JAŁOWIEC – Instytut Logistyki, Wydział Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej

¹ M. Daniluk, *Wojsko w gospodarce rynkowej*, Bellona, Warszawa 1994, s. 20.

Celem artykułu jest próba scharakteryzowania i oceny współczesnych, wybranych relacji gospodarczych, zachodzących w Polsce, pomiędzy podmiotami gospodarki narodowej a Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP).

1. ROLA I ZADANIA GOSPODARKI NARODOWEJ W ZAOPATRYWANIU SIŁ ZBROJNYCH – ZARYS TEORII

We współczesnych warunkach szczególną rolę w zapewnieniu skuteczności działań sił zbrojnych odgrywa współpraca cywilno-wojskowa w zakresie dostaw towarów i usług dla armii. Relacje te obejmują współdziałanie gospodarczych ogniw cywilnych i wojskowych zarówno w czasie pokoju, kryzysu (zagrożenia bezpieczeństwa), jak i wojny. Siły zbrojne przygotowują się do realizacji zadań zabezpieczenia logistycznego we współpracy zarówno z krajowymi podmiotami gospodarczymi w czasie wykonywania zadań na terytorium własnym, jak i z zewnętrznymi kooperantami podczas wykonywania zadań poza granicami Polski. Warto podkreślić, że podstawą rachunku ekonomicznego w siłach zbrojnych jest analiza porównawcza efektów militarnych i kosztów, a drogą do uzyskania efektywności nakładów na utrzymanie wojska jest właściwa współpraca armii z podmiotami gospodarki w zakresie dostaw towarów i usług na potrzeby obronne.

Uwzględniając przygotowania działań gospodarki narodowej do realizacji zadań w warunkach kryzysu i wojny oraz biorąc pod uwagę, że w pokojowej gospodarce narodowej część wytworzonych dóbr materialnych powszechnego użytku oraz produkcji wyposażenia wojskowego przeznaczają się na cele militarne, można zauważyć, że głównym układem powiązań pomiędzy gospodarką narodową a wojskiem jest zaspokajanie potrzeb materiałowych sił zbrojnych. Zasilanie sił zbrojnych przez gospodarkę narodową obejmuje środki materialne i usługi. Struktura rodzajowa tych dóbr i świadczeń jest rozległa, a ich wielkość zróżnicowana, zależna głównie od skali potrzeb obronnych, środków finansowych wydzielonych na ich zaspokojenie z dochodu narodowego (budżetu państwa) oraz potencjału wytwórczego².

Jak zauważył już w latach 80 ubiegłego wieku Z. Bako: „zapotrzebowanie sił zbrojnych na różnego rodzaju środki materiałowe, z których wartościowo podstawową część stanowi broń, jest tak zróżnicowane, że praktycznie rzecz biorąc w dostawy bezpośrednie i pośrednie zaangażowane są prawie wszystkie gałęzie przemysłu. W wielu wypadkach produkcja na cele wojskowe nie wyodrębniła się nawet z całości produkcji i często niełatwo jest ustalić, jaka jej część ma charakter cywilny, a jaka wojskowy”³. Wynika z tego jednoznacznie jak duże współzależności i relacje zachodzą pomiędzy gospodarką narodową a siłami zbrojnymi.

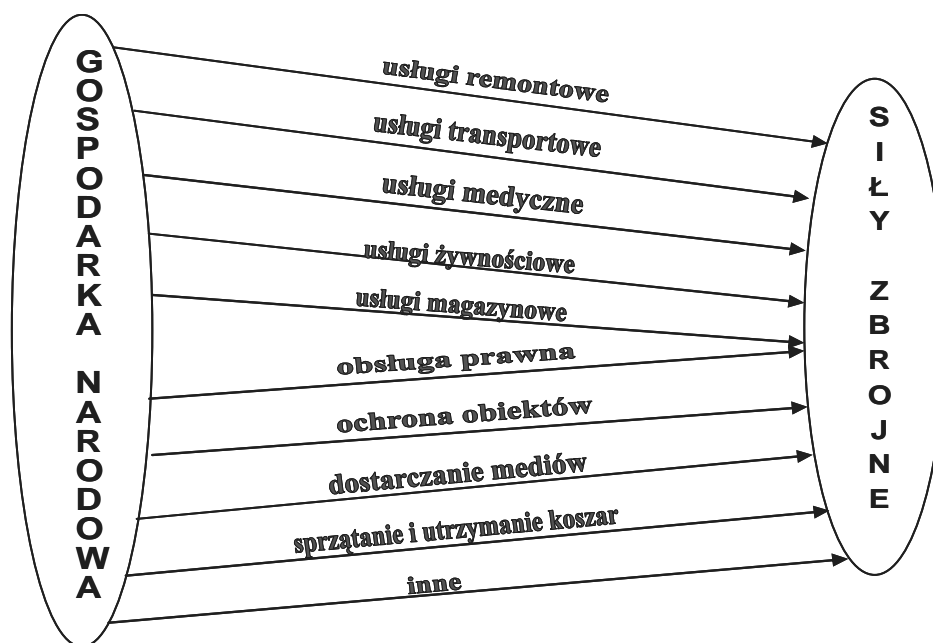
Należy podkreślić, że gospodarka narodowa jest zasadniczym źródłem zaopatrującym państwo i społeczeństwo w produkty i usługi. Ze względu na występujące powiązania i współzależności, jej potencjał determinuje możliwości tworzenia siły obronnej państwa i stwarza warunki zaspokojenia przyszłych potrzeb obronnych⁴. Powiązania gospodarki wojskowej z gospodarką rynkową w Polsce są wielorakie i wielopłaszczy-

² Ibidem, s. 127 – 128.

³ Z. Bako, *NATO – rynek uzbrojenia*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1980, s. 58.

⁴ *Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia*, pod red. J. Płaczek, AON, Warszawa 2001, s. 12.

znowe, zależne od wielu czynników, z których najważniejszym jest budżet resortu Obrony Narodowej. Przez rynek siły zbrojne są zasilane w uzbrojenie, sprzęt, materiały, części, podzespoły i zespoły, produkty żywnościowe, mundurowe, leki itp.⁵ Podstawowe towary i usługi dostarczane siłom zbrojnym przez gospodarkę narodową przedstawia rysunek 1.

Rys. 1. Podstawowe towary i usługi dostarczane siłom zbrojnym z gospodarki narodowej – ujęcie ideowe

Źródło: Opracowanie własne

Zaprezentowane na schemacie 1. towary i usługi nie wyczerpują wciąż rosnącej listy dostarczanych przez podmioty gospodarcze dóbr zaspokajających potrzeby i oczekiwania SZ RP. Istotne znaczenie ma fakt, że współpraca w tym obszarze podlega ciągłej ewolucji, uwzględniającej zmieniającą się rzeczywistość zarówno militarną, jak i gospodarczą.

2. WSPÓŁCZESNE RELACJE POMIĘDZY SIŁAMI ZBROJNYMI RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ A GOSPODARKĄ NARODOWĄ

Aktualnie zaopatrywanie SZ RP w środki materiałowe oraz usługi odbywa się na podstawie zatwierdzonych planów rzeczowych poprzez przeprowadzenie odpowiednich procedur zamówień publicznych. Zadania te realizowane są przez wyspecjalizowane komórki organizacyjne Ministerstwa Obrony Narodowej (np. Departament Zaopatrywania) lub na podstawie stosownych decyzji Ministra Obrony Narodowej zlecane są innym organizacjom (np. Agencji Mienia Wojskowego). Ten sposób realizacji dostaw i realizacji usług nazywamy centralnym systemem zaopatrywania. Ponadto kontraktowanie dostaw i usług dla armii może odbywać się w ramach decentralnego systemu zaopatrywania. System ten, w którym realizacją kontraktów zajmują się rejonowe bazy materiałowe, bazy materiałowo-techniczne oraz wytypowane jednostki wojskowe,

⁵ K. Pajewski, *Logistyczny system zaopatrywania*, Bellona, Warszawa 1995, s. 21.

przebiega na szczeblu poszczególnych rodzajów sił zbrojnych -Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej, Wojsk Specjalnych.

Należy zatem stwierdzić, że zadania zaopatrywania sił zbrojnych z gospodarki narodowej ze względu na sposób ich realizacji dzieli się na realizowane centralnie i realizowane w sposób decentralny. Zakupy centralne polegają na przemieszczaniu środków zaopatrzenia od dostawcy (producenta) do odbiorcy (konsumenta), poprzez odpowiednio zorganizowany system baz materiałowych. Natomiast zakupy zdecentralizowane polegają na nabywaniu środków zaopatrzenia bezpośrednio na rynku⁶.

Zadania realizowane w sposób centralny obejmują:

- a) wydatki powyżej kwoty określonej w ustawie o zamówieniach publicznych lub zakupy na rzecz więcej niż jednego dysponenta dotyczące zadań wynikających z programów modernizacji technicznej SZ RP, ujętych w „Planie modernizacji technicznej Sił Zbrojnych”, na które można zawierać umowy wieloletnie na podstawie zapisów stosownej ustawy;
- b) inne zadania wynikające z innych wieloletnich programów rządowych;
- c) zamówienia wynikające z rocznych planów dostaw i usług dla SZ RP, gdy ich zakres dotyczy:
 - prac badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych;
 - importu uzbrojenia, części zamiennych, remontów;
 - uzbrojenia, rakiet, amunicji wszystkich rodzajów oraz środków minersko-zaporowych i środków obrony przeciwchemicznej;
 - umundurowania i wyposażenia specjalistycznego oraz żywności przeznaczonej na zapasy;
 - sprzętu wojskowego, wyposażenia i sprzętu powszechnego użytku, materiałów pędnych i smarów, sprzętu infrastruktury, specjalistycznych urządzeń technicznych, sprzętu pożarniczego i środków gaśniczych, środków medycznych na zapasy.

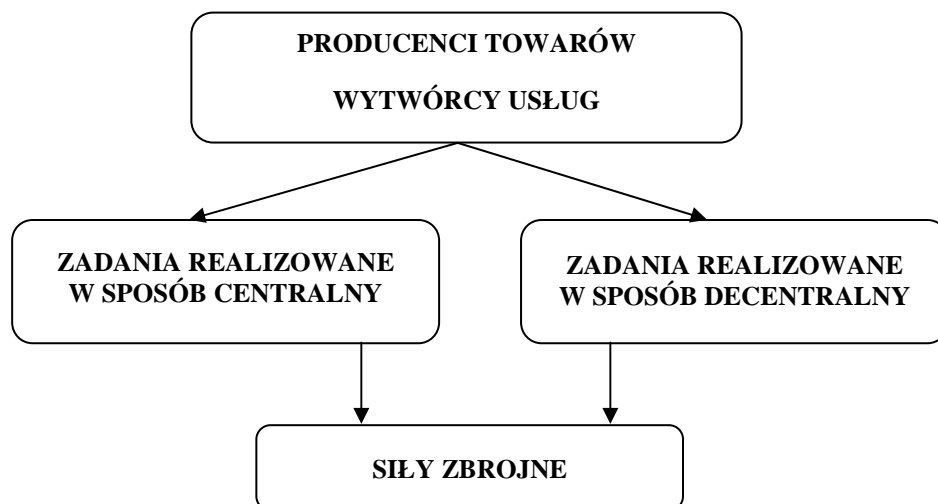
Zadania realizowane w sposób decentralny obejmują:

- a) zakup materiałów eksploatacyjnych i części zamiennych do sprzętu powszechnego użytku;
- b) zakup wyrobów jednorazowego użytku;
- c) zakup amunicji treningowej i szkolnej oraz sprzętu szkolnego;
- d) usługi, do których należą:
 - serwisowanie UiSW;
 - badanie stanu technicznego;
 - obsługiwanie techniczne;
 - przeglądy oraz dostawy wyposażenia technicznego obiektów;

⁶ M. Juszczak, *Wsparcie działań przez państwo gospodarza. Podstawowe problemy teorii*, AON, Warszawa 2003, s. 65.

- e) zakup środków materiałowych (bez względu na wartość), których dostawa uwarunkowana jest specyfiką realizowanych zadań szkoleniowych, operacyjnych i innych – dotyczy to w szczególności tankowania w czasie ćwiczeń i czasowego pobytu wojsk poza granicami kraju, obsługa serwisowych, gwarancyjnych itp.⁷

Zadania zaopatrywania sił zbrojnych z gospodarki narodowej ze względu na sposób realizacji przedstawia rysunek 2.

Rys. 2. Zadania zaopatrywania sił zbrojnych z gospodarki narodowej ze względu na sposób realizacji

Źródło: Opracowanie własne

Dla zobrazowania skali zawieranych kontraktów w ramach wydatków centralnych wystarczy zaznaczyć, że w 2007 roku wartość zamówień resortu Obrony Narodowej tylko w dwóch zakładach tj. w Zakładach Metalowych "MESKO" S.A w Skarżysku-Kamiennej (511 mln zł) w Wojskowych Zakładach Mechanicznych w Siemianowicach Śląskich (475 mln zł), osiągnęła poziom prawie 1 miliarda złotych. Analizując pozostałe kontrakty podpisane przez MON w 2007 roku, na uwagę zasługują ponadto umowy zawarte z takimi firmami, jak: Centrum Naukowo-Produkcyjnym Elektroniki Precyzyjnej „RADWAR” SA na kwotę 183 mln zł, Przemysłowym Centrum Optyki na kwotę 96 mln zł oraz Wojskowymi Zakładami Łączności nr 1 na kwotę 130 mln zł. Wśród znaczących dostawców w 2007 roku znalazły się także firmy prywatne, takie jak: WB Electronic Sp. z o.o. na kwotę 12,6 mln zł, Transbit Sp. z o.o. na kwotę 19 mln zł oraz DGT Sp. z o.o. na kwotę 21 mln zł⁸.

Wartość wszystkich zakupów uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla SZ RP dokonanych w latach 2001÷2008 przedstawia tabela 1.

⁷ Doktryna Logistyczna Wojsk Lądowych DD/4.2, SG WP – DWŁąd, Warszawa 2007, s. 81.

⁸ Z. Lentowicz, *Kto zarabia na armii*, [w:] „Rzeczpospolita” z 21.03.2008, s. 4.

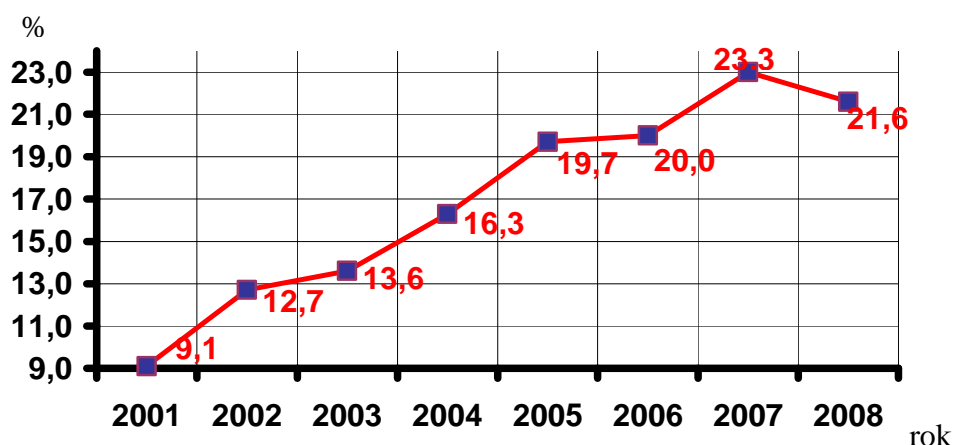
Tabela 1. Wartość zakupów uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla Sił Zbrojnych RP w latach 2001÷2008, w złotych wg cen bieżących

L.p.	Rok realizacji	Wartość zakupów UiSW w cenach bieżących [PLN]
1.	2001	1 093 900,16
2.	2002	1 753 221,71
3.	2003	1 915 169,17
4.	2004	2 370 352,58
5.	2005	2 827 555,00
6.	2006	3 223 116,04
7.	2007	4 732 030,28
8.	2008	2 337 946,16
Razem		20 253 291,10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Sprawozdań Budżetowych Departamentu Budżetowego MON” za lata 2001÷2008

Jak wynika z zaprezentowanych w tabeli 1. danych wartość zakupów UiSW w latach 2000÷2007 systematycznie rosła, pozwalając na wymianę starych typów uzbrojenia na nowoczesny sprzęt spełniający wymagania współczesnego pola walki. Związane to było między innymi ze zwiększonym zaangażowaniem Polskich Sił Zbrojnych w operacjach poza granicami kraju, które wymuszało konieczność wprowadzania na wyposażenie nowych typów UiSW. Jest rzeczą oczywistą, że nowoczesny sprzęt był i jest niezbędny do zapewnienia bezpieczeństwa polskim żołnierzom oraz umożliwienia im realizacji stawianych przed nimi zadań. Wzrost ten został jednak zahamowany w 2008 roku, w którym w związku planowaną profesjonalizacją armii oraz w wyniku kryzysu gospodarczego doszło do znacznego obniżenia wydatków majątkowych w budżecie MON.

Szczegółowe dane o udziale wydatków majątkowych w budżecie MON w latach 2001÷2008 przedstawia rys 3.

Rys. 3. Udział wydatków majątkowych w budżecie MON w latach 2001÷2008, wg cen bieżących, (w %)

Źródło: [online]. [dostęp: 2009]. Dostępny w Internecie: www.mon.gov.pl

Plan zakupu środków materiałowych obejmuje materiały pędne i smary (mps), umundurowanie, żywność. Zakupy w przeważającej większości realizowane są przez Agencję Mienia Wojskowego (AMW) na rzecz rodzajów sił zbrojnych w systemie centralnym (88 %) oraz w znacznie mniejszym rozmiarze przez dysponentów w sposób decentralny (12 %). AMW kupuje produkty: mps, żywność, mundury i sprzęt logistyczny dla MON średnio za 770 mln zł rocznie⁹. Rozliczenie planu zakupów środków materiałowych dokonanych w 2006÷2008 roku, realizowanych centralnie i decentralnie przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Realizacja zakupów środków materiałowych dla SZ RP w latach 2006÷2008, w tys. zł

Wyszczególnienie	2006		2007		2008	
	Realizacja centralna [tys. zł]	Realizacja decentralna [tys. zł]	Realizacja centralna [tys. zł]	Realizacja decentralna [tys. zł]	Realizacja centralna [tys. zł]	Realizacja decentralna [tys. zł]
Mps	240 982,3	22 311,1	261 523,7	16 861,9	261 768,4	29 790,3
Umundurowanie	314 250,8	8 825,7	279 093,9	16 383,4	361 903,8	13 626,7
Żywność	31 529,9	931,8	32 313,0	707,8	33 697,4	5,97
OGÓLEM	586 763,0	78 390,1	572 930,6	33 953,1	657 369,6	43 341,97

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Sprawozdań Budżetowych Departamentu Budżetowego MON” za 2006÷2008 r.

Istotne znaczenie dla prowadzonych rozważań ma stopień realizacji budżetu MON w 2008 roku oraz obecne trudności finansowe resortu Obrony Narodowej. Aktualna, trudna sytuacja finansów publicznych przekłada się bezpośrednio na kondycję budżetu resortu Obrony Narodowej, co wpływa na negatywne postrzeganie SZ RP jako potencjalnego partnera w gospodarce wolnorynkowej oraz realizację programów rozwojowych w dobie profesjonalizacji. Należy mieć jednak nadzieję, że sytuacja taka jest przejściowa i w niedalekiej przyszłości zaspokajanie potrzeb SZ RP z potencjału gospodarki rynkowej wróci na „należyte tory”, zapewniając właściwe ich funkcjonowanie w dobie współczesnych wyzwań. Należy pamiętać, że finansowanie funkcjonowania SZ RP przy założonym budżecie MON na poziomie 1,95 PKB daje gwarancję określonych, stabilnych działań w zakresie zaspokajania potrzeb bieżących oraz modernizacyjnych i rozwojowych.

PODSUMOWANIE

Reasumując dokonaną charakterystykę zaspokajania aktualnych potrzeb SZ RP z potencjału gospodarki narodowej, uwagę zwraca rosnąca rola firm prywatnych w tym procesie. Kontrakty zawierane z MON stanowią dla nich źródło pewnych dochodów i umożliwiają im rozwój. Natomiast współpraca z nimi przynosi siłom zbrojnym sprzęt i wyposażenie najnowszej technologii spełniające wymagania współczesnego pola walki. Na uwagę zasługuje ponadto fakt rosnących wydatków majątkowych w całości budżetu resortu obrony, co daje gwarancję rozwoju SZ RP, który jest niezbędny w obliczu nowych zadań stojących przed naszą armią.

⁹ Z. Lentowicz, *AMW zapowiada usprawnienia*, [w:] „Rzeczpospolita” z 23.01.2008, s. 6.

Istotne znaczenie dla przyszłej współpracy SZ RP z podmiotami gospodarki rynkowej będzie miała kondycja i pozycja firm (szczególnie, ale nie tylko, przemysłu zbrojeniowego) po przejściu gruntownej transformacji w czasie obecnego kryzysu gospodarczego. Wyrażam jednak przekonanie, że zarówno przedstawiciele resortu Obrony Narodowej, jak i menadżerowie i prezesi firm dostarczających towary i usługi dla SZ RP będą dążyli do rozszerzania współpracy, która przynosi bez wątpienia korzyści dla obu stron.

LITERATURA

1. Bako Z., *NATO – rynek uzbrojenia*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1980.
2. Daniluk M., *Wojsko w gospodarce rynkowej*, Bellona, Warszawa 1994.
3. *Doktryna Logistyczna Wojsk Lądowych DD/4.2*, SG WP – DWŁąd, Warszawa 2007.
4. *Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia*, pod red. nauk. J. Płaczka, AON, Warszawa 2001.
5. Juszczyk M., *Wsparcie działań przez państwo gospodarza. Podstawowe problemy teorii*, AON, Warszawa 2003.
6. Lentowicz Z., *AMW zapowiada usprawnienia*, [w:] „Rzeczpospolita” z 23.01.2008.
7. Lentowicz Z., *Kto zarabia na armii*, [w:] „Rzeczpospolita” z 21.03.2008.
8. Pajewski K., *Logistyczny system zaopatrywania*, Bellona, Warszawa 1995.
9. *Sprawozdania Budżetowe Departamentu Budżetowego MON za lata 2001 ÷ 2008*
10. [online]. [dostęp: 2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.mon.gov.pl>

SATISFYING NEEDS OF POLISH ARMED FORCES FROM NATIONAL ECONOMY POTENTIAL

Summary

Accomplishment of tasks by the Polish Armed Forces principally depends on their armament, equipment and the fulfillment of logistic needs. Economic calculation in the armed forces makes it necessary to seek new solutions that will warrant supplies of modern equipment and assets which are indispensable for completion of combat missions. What constitutes the primary source of supplying the armed forces with necessary weapons and equipment is national economy entities.

The article aims to describe how the needs of the Polish Armed Forces are satisfied from the potential of national economy in the free market environment.

Key words: *Polish Armed Forces, national economy, national military potential, logistic support, arms trade, Poland's war and defence budget*

Artykuł recenzował: prof. dr hab. Romuald MAŃKOWSKI